

„A FÉNY LEÁNYA VAGYOK ÉN ÉS ÉVEKIG SÖTÉTBEN ÉLTEM”

Erdélyi Ágnes: *Arckép szavakból.*

Összegyűjtött írások

■ „Szép, kedves és okos. Ilyenkor látom, milyen kár, hogy nem én nevelhettem. Mi lehetett volna belőle! Kitűnő ösztönű tehetség – és ember.” Radnóti Miklós gondolatai ezek húgáról, Erdélyi Ágnesről, amelyek az *Arckép szavakból* című kötet borítóján is szerepelnek, és hangsúlyozni hivatottak a nehéz sorsú szerzőnő Bíró-Balogh Tamás által összegyűjtött műveinek irodalmi értékét, és az alkotó különleges tehetségét. A kötet célja tehát szélesebb olvasóközönség elé vinni egy olyan szerző műveit, akit eddig legtöbbször talán csak Radnóti húgaként ismertek, és akinek élete során megjelent kötetei mára alig fellelhetőek, de eredeti tehetsége gyümölcseinek ismerete kulcsfontosságú lehet az irodalomban.

A járvány idején megjelent kötet tartalmazza Erdélyi Ágnes összes megtalált szövegét, valamint egy részletes életrajzot is, amely nem csupán események és évszámok kronológiai sorrendbe rendezése, hanem beható, hiteles kép a szerző életéről, jelleméről, a kortársai szemszögéből is. Az írónő Glattner Ágnes néven született, Budapesten, a Bíró-Balogh Tamás által írt biográfiából pedig kiderül, hogy „életrajzi dokumentumai, bizonyítványai, igazolványai stb. hagyatékával együtt megsemmisültek a háborúban”. (9.) Életeseményeinek nagy része visszaemlékezésekből, naplóbejegyzésekből, levelekből rekonstruálható: kétszer lesz szerelmes, azonban mindkét kapcsolata kudarcba fullad; többször költözik, egzisztenciális problémákkal is küzd, de rövid és embert próbáló életben mindig központi szerepet játszik

az irodalom, még akkor is, ha nem ez jelenti a fő anyagi forrását – kalapszalont nyit, ebből próbálja fenntartani magát. A vele történekről gyakran ír féltestvére feleségének, Gyarmathy Fanninak, és szövegeit is megmutatja neki, ahogyan Radnóti Miklósnak is. Radnótiné írásaiból rengeteg dolgot megtudhatunk Erdélyi Ágnesről, párjáról, szövegeiről. Egyik találkozásukkor például így jellemzi: „Ági olyan kis cserfes, mint volt, és kis tömzsi is, nem tud vigyázni az alakjára, nem is értem, túl sokat eszik, semmi önfegyvelem sincs benne, és lusta is meglehetősen. Mik természete nagyjából, csak persze jogcíme nincs hozzá. Túl jó, túl lágy, így nem lehet élni ebben a világban”; valamint „mindig kilóg valami kis tarka muszlin zsebkendő a ruhája felső zsebében, akár kívánczik oda, akár nem”. (29.) Utolsó leveleit is Radnótiéknak írja, amelyekről Radnótiné naplójából tudhatunk, de nem maradtak fenn. 1944 májusában kezdődött el a zsidók deportálása Nagyváradról, Ágnes és édesanyja halálának dátuma 1944. június 3.

Az alapos életrajzot követően olvashatjuk a *Gyermekségem messze városa*, *Pest* címet viselő költeményt, amelyben családjáról, szüleiről, családi házukról, emlékeiről, valamint, ahogyan azt a cím is mutatja, Pestről ír, nosztalgizva. A verset követi három, már életében összeállított kötete. Az első az egyetlen regénye, amely a *Kovácsék* címet viseli, a *Brassói Lapok* kiadásában jelent meg, 1934-ben. A regénynek kétségkívül pozitív fogadtatása volt, a *Korunkban* Korvin Sándor írt róla elisme-

rően, és még Gyarmathy Fanni is megdicsérte: „Délben elmegyek Ági könyvéért. Egész nap, útközben is azt olvasom. Jó az első kísérlethez képest, és korához. Szinte meg vagyok hatva tőle.” (13–14.) A szöveg egy erdélyi magyar család életét mutatja be, főszereplője, Kovács Kati, fiatal lány, akinek édesapja elveszíti állását, emiatt a család minden tagja kénytelen segíteni a mindennapi betevő megkeresésében. A regényben láthatjuk, hogy a családnak milyen akadályokkal kell megküzdenie, legfőképpen a lánynak, akinek életrajzi eseményei gyakran mutatnak átfedést a szerzőnő életútjával. Kató ismerkedik, tanul, dolgozik, szerelmes lesz, és végül sikerül érvényesülnie, egy jobb jövőt ígérő életet élnie.

A *Kórus három hangra* című verseskötet 1935-ben jelent meg, Nagyváradon, és *Ajánlással* kezdődik, amelyben Erdélyi Ágnes hangsúlyozza kötetének verseinek legfőbb célját: lelket önteni az összeomlóba, utat mutatni a tapogatózó fáradtagnak, egy jobb jövő reményében. Versei legfőképp a nehéz sorsú emberek életét tematizálják, azokét, akik anyagi gondokkal küzdenek, akik érvényesülni próbálnak az őket körülvevő társadalomban, leginkább a munkásosztály tagjainak életét, akik „Mint szomorú igáslovak, / kiknek a rengeteg húzástól / hályogos lett szeme / vakon, gépiesen lépkednek nap, nap után...” (184.) Verseinek pesszimista hangvételű sorai mellett mindig találhatunk biztató szavakat is: „És az élet mégis szép lesz!” (184.) Megjelennek emellett a női sorsok jellegzetes nehéz-

ségei is, a felkapaszkodó nőké, akik nap mint nap, még a vágyott kikapcsolódás alatt, a moziban is azzal találkoznak, hogy nem lehetnek elég jók: „ő férfi, te lány / és sötét van, aztán kattán újra a villany / és érzed a tekintetén, hogy kopott külsőddel / s olcsó púderreddel milyen zuhanás vagy neki / a film után.” (188.) A versek különlegessége és érvényessége abban áll, hogy ma is aktuális témákat problematizálnak. A *Nagybánya* című verseskötete 1941-ben készült el, egyetlen példányban. A kötet versei többnyire tájleíró jellegűek, a nagybányai tájat mutatják meg, festői pontossággal, színekkel, páratlan odafigyeléssel.

A kötet végéhez közeledve Erdélyi Ágnes hátrahagyott írásait olvashatjuk, amelyek közt szerepelnek versek, de szépprózai művek is, szám szerint 12 szöveg. A kötet végén található jegyzetekben olvashatjuk, hogy utolsó verseinek kézírata a Radnóti-hagyatékban maradt fent, prózai írásai pedig vagy a korabeli sajtóból, vagy a Radnóti-hagyatékból kerültek elő. Szintén a jegyzetekből tudhatjuk meg, hogy a kötet nem kritikai kiadás, így a szövegek helyesírását a maihoz igazították, ebben szerkesztőként Balázs Imre József működött közre.

Erdélyi Ágnes összegyűjtött szövegeinek kötetének hiánypótló a magyar irodalomban, hiszen nélküle nem ismerhettük volna meg a szerzőt, kinek lelke „templomi orgona”, „ezerhangu ünneprejtő, keresztelőn, esküvőkön zsol-tárosan zúgó, zengő”. (232.)

Rabocskai Zsófia